

Magdalena Frączek

**POTRZEBY NOWEGO DIALOGU SPOŁECZNEGO
ORAZ METOD I TREŚCI KSZTAŁCENIA W EDUKACJI LEŚNEJ
SPOŁECZEŃSTWA W KONTEKŚCIE ROZBIEŻNYCH
OCZEKIWAŃ RÓŻNYCH GRUP SPOŁECZNYCH**

Wokół wspólnego celu

We współczesnym świecie obecność i trwałość lasu, jako jednej z najwartościowszych form natury powinna łączyć ludzi, a nie dzielić, niezależnie od poglądów, potrzeb czy oczekiwań. Cel, polegający na zachowaniu lasu i jego kontinuum jako przyrodniczego dobrostanu powinien być wspólny. Istotą tej wspólnotowości myśli i działań powinny być cele zrównoważonego rozwoju, biorące pod uwagę nie tylko dynamikę zmian środowiskowych, ale też dynamikę przemian społecznych. Z lasu korzysta jego właściciel, tak jak korzysta z każdej własności. Jeśli własność jest wspólna, należy do całego społeczeństwa, to ma ono prawo z niego korzystać realizując wiele często zróżnicowanych potrzeb i oczekiwań. Jednak, biorąc pod uwagę, że natura jest wrażliwa, delikatna, pełna skomplikowanych zależności, a jej zasoby nie są nieskończone konieczna jest edukacja, by to czego dziś doświadczamy, z czego korzystamy, zachowało się dla kolejnych pokoleń. Edukacja przyrodnicza, leśna czy też edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju powinny być rozumiane jako wielopokoleniowe kontinuum. Wyzwania są wielowymiarowe i generują podobnie wielowymiarowe problemy. Edukacja, szczególnie ta związana z kreowaniem postaw wobec środowiska, jest koniecznością, oczywistą dla wszystkich, którzy mimo zniechęcającego klimatu tworzonego przez teoretycznie „twardo stąpającą po ziemi” większość, wierzą, że można coś zmienić na lepsze (Kaczmarzyk 2012).

Często wraz z zagadnieniami związanymi z edukacją leśną pojawia się hasło „promocja” lub „komunikacja ze społeczeństwem”. Należy jasno określić znaczenie tych trzech różnych obszarów. Promocja i komunikacja nie jest edukacją, choć dobrze prowadzona edukacja może stać się komunikacją, może nieść wraz ze swoimi działaniami konkretny, pozytywny przekaz. Edukacja dobrze realizowana, z odpowiednim rozłożeniem akcentów i prawdziwym zaangażowaniem ludzi – edukatorów leśnych, którzy ją

prowadzą, może być istotą dialogu pomiędzy społeczeństwem a leśnikami z Lasów Państwowych – instytucji powołanej do wykonywania pewnych czynności w imieniu i na rzecz społeczeństwa. Aby realizować ją odpowiednio należy mieć na uwadze jak dynamicznie zmienia się na świecie podejście do kształcenia w ogóle, a w szczególności do kształcenia środowiskowego. Należy też mieć na uwadze rolę jaką pełnią leśni edukatorzy, dbać o ich motywację do działania, a nade wszystko dobre relacje panujące pomiędzy edukatorami i ich przełożonymi. Dziś biorąc pod uwagę najnowsze osiągnięcia neurodydaktyki wiemy, że nie ma dobrej edukacji bez dobrych relacji, nie ma zatem również dobrej komunikacji bez dobrych relacji, wzajemnego poszanowania i zrozumienia. Owo rozumienie działa na wielu płaszczyznach – zmian zachodzących w naturze, choćby postępujących nieuchronnie zmian klimatycznych, zmian społeczno-gospodarczych, jak pożądane ograniczenie konsumpcji, idea Leave No Trace, Zero Waste, Less Waste oraz zmian kulturowych, jak chęć powrotu do natury lub nowych form korzystania z przestrzeni przyrodniczych. Warto też odnieść się do zmian związanych z ewolucją języka jakim się komunikuje współczesne społeczeństwo, a szczególnie młodzież i dzieci. Posłużę się obrazem zamieszczonym poniżej, nawiązującym do współczesnych ‘memów’, czyli jednostek informacji kulturowej, połączenia grafiki i tekstu będących humorystycznym komentarzem do aktualnych wydarzeń.

Mądrość
To umiejętność słuchania innych,
pomimo posiadania odmiennego
zdania.

Ryc. 1. Współczesna informacja kulturowa.

Obecne uwarunkowania edukacji leśnej społeczeństwa

W kontekście edukacji leśnej należy mieć na uwadze przede wszystkim leśników, którzy podejmują się nowych, trudnych zadań. Lasy Państwowe, działając w zakresie edukacji nieformalnej realizują uzgodnione na forum międzynarodowym cele polityki zrównoważonego rozwoju. W szczególności muszą one uwzględniać fakt, iż nowe wyzwania cywilizacyjne i rozwojowe ujawniły skomplikowaną sieć wielostronnych powiązań ekonomii, ekologii i spraw społecznych. Sama definicja zrównoważonego rozwoju ulegała w ostatnich latach ewolucji i coraz bardziej koncentruje się na jakości życia człowieka (Pawłowski 2017). Dziś idea ta stanowi podstawę wszystkich strategii rozwojowych od ustaleń globalnych, przez regionalne, po rozwiązania lokalne, a nawet dotyczące pojedynczych instytucji. Wszystkie te strategie podkreślają jednak wspólnie kluczowe znaczenie edukacji przygotowującej społeczeństwa, do tego by było gotowe wprowadzać zasady rozwoju zrównoważonego w życie (Kalinowska 2017). Jednak pojawiające się wciąż nowe problemy oraz nierozwiązane stare zmuszają do aktualizacji strategii i wyznaczania nowych celów odpowiadających na te wyzwania. Po celach określonych w 1992 r. w Agendzie 21, w roku 2000 sformułowano Milenijne Cele Rozwoju. Z wyznaczonych 8 celów i 18 powiązanych z nimi zadań, mimo wielu wysiłków, większości nie udało się osiągnąć, w związku z czym Cele Milenijne wymagały rozszerzenia oraz wizji odpowiadającej nowej perspektywie czasowej. Tak więc Zgromadzenie Ogólne ONZ w roku 2015 przyjęło 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju do 2030 roku (Kalinowska 2017). W naszych, krajowych realiach edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, zgodnie z Narodową Strategią Edukacji Ekologicznej realizuje w szczególności następujące cele:

- Kształtowanie świadomości i budzenie zainteresowania społeczeństwa wzajemnie powiązаныmi kwestiami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i ekologicznymi;
- Edukacja na rzecz poprawy stanu środowiska;
- Tworzenie nowych wzorców zachowań, kształtowanie postaw, wartości i przekonań uwzględniających troskę o jakość środowiska.

Cele te pokrywają się nie tylko z Celami Zrównoważonego Rozwoju do 2030 roku, ale także teoretycznie z złoženiami edukacji prowadzonej przez Lasy Państwowe, wpisanej już od ponad 20 lat w ich statutową działalność. Leśnicy od dawna byli świadomi potrzeby doskonalenia zawodowego w zakresie ekologicznych podstaw gospodarki leśnej, zmieniającej się roli leśnictwa w gospodarce, jak i pozycji leśników w społeczeństwie (Grzywacz 1989). Dynamicznie i spontanicznie rozwijała się działalność edukacyjna, rozumia-

na jako edukacja leśna, która stała się integralną częścią edukacji ekologicznej społeczeństwa (Grzywacz 1996). Przełomowym momentem rozwoju edukacji leśnej w Polsce było powołanie przez dyrektora generalnego Lasów Państwowych w 1994 roku leśnych kompleksów promocyjnych. Jednym z celów tych jednostek było i jest nadal „prowadzenie szkoleń Służby Leśnej i edukacja ekologiczna społeczeństwa” (Chrzanowski 2016). Kolejnym kamieniem milowym było wypracowanie „Wytycznych do tworzenia programu edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie”, czyli załącznika do Zarządzenia nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 2003 roku. Cele oparto głównie na treściach związanych z budową i funkcjonowaniem ekosystemów leśnych, ekologicznymi, produkcyjnymi i społecznymi funkcjami lasu, ochroną przyrody oraz zadaniami i pracą leśników. Nowe zadania związane z tym jak propagować wśród społeczeństwa wiedzę o lesie, wielofunkcyjnym leśnictwie, ochronie różnorodności biologicznej i ludziach związanych z lasem stały się zatem częścią codziennej pracy leśnika (Będkowski 2016).

W pierwszej dekadzie XX wieku dynamicznie rozwijały się ośrodki edukacyjne, powstawały nowe centra, edukacją zajęli się ludzie, którzy autentycznie czuli wagę jej oddziaływania. Doskonalili się często we własnym zakresie, rozwijali nowe obszary działania i wprowadzali atrakcyjne dla różnych grup odbiorców treści i aktywności. Z czasem musieli się zmierzyć nadmiarem obowiązków z innego zakresu niż sama edukacja oraz niejednokrotnie z lekceważącym podejściem swoich przełożonych, którzy nazywali działania edukacyjne „łożeniem z dziećmi po lesie”. Takie podejście nie tylko nie motywuje do działania, ale studzi zapał nawet największych idealistów. Do dziś nie wprowadzono do praktyki leśnej założeń opracowywanego w Lasach Państwowych profilu kompetencyjnego edukatora leśnego. Profil zakładał utworzenie kolejnych etapów w awansie zawodowym osób zajmujących się w Lasach Państwowych edukacją od „młodszego edukatora leśnego” przez „samodzielnego edukatora leśnego” po „lidera edukacji leśnej”. Każdy z tych szczebli wymaga specjalistycznego przygotowania oraz budowania motywacji do pracy w zakresie edukacji leśnej. W praktyce brak takiego rozwiązania skutkuje tym, że edukacją zajmują się świeżo przyjęci do pracy leśnicy, często stażyści, a rotacja osób mających w swoim zakresie obowiązków edukację jest ogromna (Pikus i in. 2018).

Na to nałożył się, pojawiający się coraz wyraźniej, spadek zaufania publicznego do zawodu leśnika, a także do samej instytucji Lasy Państwowe, które systematycznie maleje od 2017 roku (Krokowska-Paluszak i in. 2017, Ciura 2020). Decydenci leśni niejednokrotnie nie widzieli bezpośredniej korzyści wizerunkowej dla przedsiębiorstwa z inwestowania w działania

edukacyjne, dlatego coraz częściej edukacja aktywna musi ustąpić udziałowi w festynach, targach, odpustach czy lokalnych świętach danej miejscowości lub gminy. Postawienie namiotu, oddelegowanie często przypadkowych pracowników, którzy nie są przygotowani do prowadzenia edukacji, sprowadza się do rozdawania sadzonek, publikacji wydawanych luksusowo na kredowym papierze i gadżetów. Używając języka potocznego można takie działania nazwać „rozdawnictwem”, które w żadnej mierze nie kształtuje postaw względem środowiska przyrodniczego i jego ochrony, a nawet stanowi zupełnie odwrotny trend do tych, które są obecnie istotne w odniesieniu do coraz bardziej zagrożonych zasobów naturalnych, bywa nawet irytujące dla świadomej części społeczeństwa, szczególnie w większych ośrodkach. Działania tego typu prowadzone przez Lasy Państwowe sprawdzają się jeszcze w małych miejscowościach, gdzie lokalna społeczność znajduje w lasach zatrudnienie, wspólnie działa lokalnie i ma gdzie posadzić otrzymane na festynie drzewo. Zupełnie inaczej wyglądają potrzeby edukacji środowiskowej, w tym leśnej, mieszkańców dużych miast i wielkich miejskich aglomeracji. By to dobrze zrozumieć warto się najpierw pochylić nad zmianami jakimi jest poddawana i jakich wymaga współczesna edukacja dzieci, młodzieży, ale także ludzi dorosłych zgodnie z ideą nauki przez całe życie – „lifelong learning” w ramach kursów, szkoleń, studiów podyplomowych czy samodzielnego pogłębiania wiedzy (Mikołajczyk 2020). Warto też pamiętać o tym, że idea ta nie jest wcale nowatorskim trendem, ani obecną modą, a za jej prekursorów uznaje się starożytnych filozofów, m.in.: Konfucjusza, Sokratesa, Platona i Senekę, którzy formułowali postulaty stałego uczenia się i rozwoju.

Nowoczesne trendy w kształceniu środowiskowym

Jak już zaznaczono we wstępie do niniejszego artykułu w ostatnim czasie na świecie zaczęło się dynamicznie zmieniać podejście do kwestii kształcenia środowiskowego. Tendencje te wynikają przede wszystkim z rozwoju neuronauk, których najnowsze badania ukazują jak pracuje i uczy się ludzki mózg (Spitzer 2007, Żylińska 2013). Zastosowanie tej wiedzy w procesie nauczania i uczenia się pozwala unikać błędów i kreować nowe wyzwania stojące przed edukacją m.in. związane z nadprodukcją informacji i powszechnym do niej dostępem oraz coraz większym deficytem kontaktu z naturą współczesnego społeczeństwa. W szczególności edukacja przyrodniczo-leśna powinna unikać realizacji w izolacji od natury i opierania się na metodach podających, na których wciąż jeszcze bazuje nauka szkolna.

Zarówno naukowcy, jak i praktycy potwierdzają, że najlepsze efekty uzyskuje się poprzez aktywne działanie. Takie podejście wykazuje, rozwi-

jająca się już od wielu lat i coraz bardziej popularna w USA, Wielkiej Brytanii oraz Niemczech pedagogika przeżyć. Pedagogika przeżyć, jako metoda pracy grupowej, oznacza przeżycie oraz doświadczenie, do którego dochodzi podczas aktywności realizowanych w relacjach grupowych, mających miejsce w przestrzeni naturalnej. Takie działanie ma charakter holistyczny – podnosi przyrodniczą wrażliwość, zachęca do zainteresowania się naturą, naucza i wychowuje (Ryszka 2016).

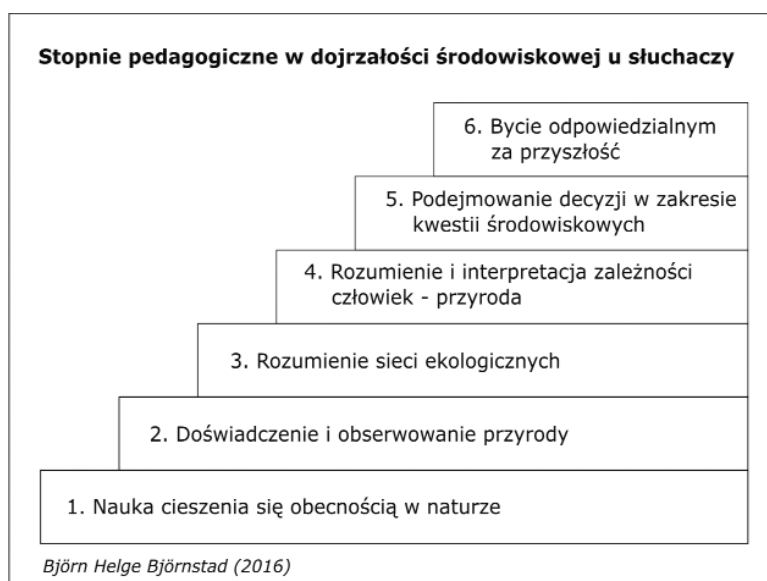
Zmiany w podejściu do kształcenia doskonale odzwierciedlają „stopnie pedagogiczne w dojrzałości środowiskowej” sformułowane przez Björn Helge Bjornstad (2016), edukatora leśnego z Norwegii. Dla dzieci i dla ich przyszłego rozwoju oraz funkcjonowania niezbędne jest obcowanie ze światem przyrody. Tylko taki, bezpośredni kontakt, stanowiący pierwszy stopień, skłoni je do większej wrażliwości, współodpowiedzialności za otaczające środowisko przyrodnicze, pomoże dokonywać świadomych wyborów i rozumieć ich konsekwencje. Edukatorzy powinni traktować otaczającą przyrodę jako najdoskonalszą pomoc edukacyjną. Nauka cieszenia się obecnością w naturze, czyli wyprowadzenie nie tylko dzieci, ale osób w każdym wieku do lasu, na łąkę czy w szeroko pojęty teren, to podstawa budowania pozytywnego stosunku do natury. Najważniejsze jest obudzenie emocji, poczucie bliskości natury i radości przebywania w niej, a nie przekazywanie wiedzy, które nie jest na tym etapie potrzebne, a nawet śmiało można stwierdzić, że niewłaściwie zrealizowane może być szkodliwe, bo może zniechęcić. Ten pierwszy krok stanowi najważniejszy poziom, dla rozpoczęcia zajęć na świeżym powietrzu i zdobycia ogólnej ciekawości natury oraz procesów przyrodniczych. Ważnym jest aby ten czas stanowił pozytywne doświadczenie, bo tylko takie wrażenia mózg ludzki chce powtarzać (Spitzer 2007).

Kolejnym stopniem jest doświadczenie i obserwowanie przyrody, w szczególności samodzielne, aktywne i angażujące wszystkie zmysły. Badania neurobiologów dowodzą, że mózgi dzieci bez udziału świadomości wyłapują z otoczenia wszystko to co nowe, zaskakujące, intrygujące lub przydatne. Zresztą dotyczy to nie tylko dzieci, podobnie dorośli chcą chłonąć i poznawać to co dla nich ważne, nowe i potrzebne.

O krok dalej pojawia się rozumienie sieci i zależności ekologicznych, a w tym interpretacja zjawisk i dostrzeżenie zależności oraz mechanizmów działających w naturze. Ekosystem leśny jest tu doskonałym przykładem, jednocześnie najdoskonalszym modelem zrównoważonego rozwoju.

Dopiero wtedy gdy zrealizujemy w trakcie zajęć edukacyjnych trzy pierwsze kroki możemy wprowadzać następne i odkrywać zależności pomiędzy człowiekiem i przyrodą, dopiero na tym etapie pojawiają się kwestie wzajemnych interakcji, a tym samym potrzeb działań dla zrównoważonego roz-

woju w gospodarce leśnej. Wszystko po to, by w przyszłości świadomy obywatel – mały czy duży – mógł podejmować decyzje w kwestiach środowiskowych, mówiąc inaczej prawdziwie czerpać doświadczenie z edukacji prowadzonej w tym zakresie. Warunkiem świadomego i aktywnego działania jest ostatni krok, czyli bycie odpowiedzialnym za przyszłość. Dlaczego jest to ważne dla leśników? Ponieważ obserwujemy, że nasze społeczeństwo nadal nie rozumie związku pomiędzy drewnianymi meblami w sklepie, a drzewami rosnącymi w lesie.

Ryc. 1. Stopnie pedagogiczne w dojrzałości środowiskowej.

Jednak jeszcze raz warto podkreślić – bez zrealizowania trzech pierwszych stopni nie zrealizujemy trzech kolejnych. Nie można nauczać o zrównoważonej gospodarce leśnej i znaczeniu lasu i drewna dla życia człowieka kogoś, kto nigdy w lesie nie był, nie zna jego piękna, tajemnic czy zagrożeń i nie ma wyrobionego wobec niego pozytywnego emocjonalnie nastawienia. Taką zależność widać doskonale we wciąż obecnych w szkole sztywnych i encyklopedycznych programach nauczania, które powodują, iż młody człowiek może mieć głębokie przekonanie o swojej wysokiej świadomości ekologicznej, może posiadać wiedzę na temat globalnych zagrożeń środowiska naturalnego i jednocześnie rzadko dostrzega zjawiska i problemy w lesie, który jest opodal jego domu czy szkoły (Frączek 2018).

Zatem główne cechy współczesnego kształcenia środowiskowego można ująć inaczej w kilku punktach:

- W edukacji leśnej idzie o zmianę postaw, a dopiero potem o przekazywanie wiedzy czy umiejętności.
- Głównym środkiem dydaktycznym jest przyroda, czyli bezpośrednie doświadczanie świata przyrody. Zajęcia powinny odbywać się jak najczęściej w środowisku naturalnym. Niezbędny jest bezpośredni kontakt uczestnika z obiektami i zjawiskami środowiska przyrodniczego i społecznego, nie tylko ze względu na oczywistą pogładowość, ale również ze względu na założone cele związane z budowaniem pozytywnego emocjonalnego stosunku do przyrody. Dlatego, o ile to możliwe, należy unikać metod pośrednich, chyba, że pokazanie czegoś w naturze, z różnych powodów – nie jest możliwe.
- W toku edukacji leśnej należy angażować wszystkie zmysły i odwoływać się do uczuć, ponieważ wiele treści rozgrywa się w kategoriach uczuć tj.: holistyczne, wspólnotowe poczucie przynależności człowieka do świata przyrody czy też darzenie środowiska i istot żywych szacunkiem.
- W edukacji leśnej liczą się wszelkie formy aktywizujące: gry i zabawy, obserwacje spontaniczne i kierowane, doświadczenia i eksperymenty. Chodzi o zaangażowanie, „wkręcenie” uczestników w odbywane zajęcia, co umożliwia realizację celów edukacyjnych przy równoczesnym zaspokojeniu potrzeb uczestników. Uczenie przez działanie ma szczególne znaczenie przy rozwoju umiejętności.
- Edukator musi być wiarygodny i pełen entuzjazmu, a od słów ważniejsze są czyny i przykład osobisty, ponieważ tylko wtedy uda mu się dotrzeć do warstwy emocji i wywrzeć pośredni i bezpośredni wpływ na uczestników; ważne też jest, by szczególnie starannie zwracać uwagę na ekologiczną ekonomizację podczas zajęć: wykorzystanie użytkowych odpadów, oszczędzanie odnawialnych i nieodnawialnych zasobów przyrody.

W odpowiedzi na potrzeby społeczne

Aby realizować pożądane formy edukacji i przekazywać treści ważne z punktu widzenia przyrody, a nie tylko z punktu widzenia instytucji należy mieć wiedzę na temat potrzeb i świadomość światowych trendów społecznych, gospodarczych i kulturowych. Należy je obserwować i poznawać, a nie lekceważyć. Trzeba rozmawiać o zmianach klimatycznych, a nie podważać ich istnienie, trzeba słuchać naukowców, trzeba zbierać informacje od ludzi, samorządowców, ekologów. Dostęp do informacji jest coraz łatwiejszy, wiedza, którą posiadają

leśnicy, przygotowani do swojej pracy poprzez kolejne stopnie edukacji formalnej, nie jest już dziś wiedzą tajemną, dostępną tylko dla tych, którzy wybrali swoją leśną zawodową ścieżkę. Coraz szerszy krąg ludzi samodzielnie pogłębia swoją wiedzę, chłonie ją wówczas, gdy widzi w tym sens, nie tylko w kontekście rozwoju własnej osobowości, ale w odniesieniu do przyszłego zajęcia, pracy, mówiąc inaczej źródła utrzymania. To udowadniają nowoczesne badania nad tym jak działa ludzki mózg. Dziś leśnicy przyglądają się z pobłażaniem tzw. leśnym kąpielom, medytacji w lesie czy aktywnościom takim jak plogging czy bushcraft. Inaczej widzi to współczesny, a szczególnie młody człowiek, który chce korzystać z lasu w taki właśnie sposób. Ludzie zgłębiają leśną wiedzę, nie tylko w obszarze turystyki kwalifikowanej na terenach leśnych, ale też w drodze zabierania ze sobą innych ludzi do lasu i objaśniania im jak działa przyroda. Taki trend obserwujemy przyglądając się statystykom dotyczącym słuchaczy studiów podyplomowych z ochrony przyrody czy edukacji przyrodniczo-leśnej – maleje wśród studentów podyplomowych udział pracowników Lasów Państwowych, a dynamicznie wzrasta obecność ludzi z różnych branż, którzy myślą poważnie o prowadzeniu działalności w obszarze leśnej edukacji. To pokazuje wyraźnie, że grupami docelowymi, systematycznie zabieranymi do lasu i uczestniczącymi w aktywnych zajęciach prowadzonych przez edukatorów leśnych, oprócz dzieci, powinny być różne grupy, które podnosząc swoją świadomość, widzę i umiejętności staną się w przyszłości sprzymierzeńcami leśników w zrównoważonym korzystaniu z leśnych zasobów. To biegacze, rowerzyści, bushcraftowcy, harcerze, nauczyciele leśnych przedszkoli czy uczestnicy leśnych kąpiele będą najbardziej wiarygodni w budowaniu w swoich, coraz szerszych kręgach, społecznej odpowiedzialności, ale też świadomości tego, że wszyscy korzystają z drewna, które pochodzi z lasu.

Aby być dziś wiarygodnym ekspertem od lasu leśnicy powinni przede wszystkim dawać przykład swoimi postawami. Mogą to czynić na wielu płaszczyznach – od kształtowania krajobrazu swoich leśnych siedzib, zaangażowania w życie społeczne miejscowości czy regionu, ograniczania konsumpcji, wychodzenia naprzeciw potrzebom lokalnych społeczności, chęci doskonalenia swoich kompetencji społecznych. Dobry dialog to komunikacja w duchu otwartości na inne punkty widzenia, a nawet ciekawość innych punktów widzenia, a nie zamykanie się w obszarze „jedynie słusznych założeń” wieloletnich planów, które w żaden sposób nie uwzględniają dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Są to powody dla których warto organizować społeczne konsultacje i rozmawiać z zainteresowanymi. Siła dialogu jest olbrzymia, tak jak siła samodzielnego odkrywania świata przyrody w leśnej edukacji. I choć rozmawianie i odkrywanie, o którym mówimy zajmuje zwykle dość dużo czasu, to jednak w ostatecznym rozrachunku okazu-

je się bardzo efektywne. Tak rozumiany dialog to nic innego jak sztuka rozmowy i wymiany myśli prowadząca do powstawania mądrości zbiorowej, służącej dążeniu do zachowania bioróżnorodności i odpowiedzialnego korzystania z zasobów przyrodniczych.

Jest jeszcze jeden ważny aspekt – rozłożenia intensywności działań i skupienia ich wokół dużych ośrodków miejskich, co wiąże się nierozzerwalnie z ustaleniem odpowiedniej proporcji pomiędzy najważniejszymi funkcjami lasu – gospodarczą i społeczną w danym rejonie. Z badań prowadzonych w lasach Beskidu Sądeckiego wynika, że 94 % ludzi deklaruje, iż najchętniej przebywałoby w lesie o charakterze zbliżonym do naturalnego, w którym nie ma śladów ingerencji człowieka, a jedynie 6% badanych wyrażała chęć przebywania i wypoczynku w lesie gospodarczym (Janusz, Piszczek 2008). Warto rozważyć koncentrowanie ośrodków edukacji leśnej na obrzeżach wielkomiejskich aglomeracji, proponować szeroką ofertę aktywnych zajęć terenowych, propagować trendy w idei Less Waste, 5R (Refuse, Reduce, Reuse, Recycle, Rot) i pokazywać na własnym przykładzie jak w sposób zrównoważony korzystać z leśnych zasobów, promując drewno jako materiał doskonały. Warto też w porozumieniu z naukowcami i dydaktykami, podjąć badania oceniające efekty edukacji nieformalnej prowadzonej przez leśników, ponieważ tak powszechna opinia, że „opowiadanie o kwiatkach i motylkach, zamiast o gospodarce leśnej” w minionych latach, przyniosło szkody i wpłynęło na pogorszenie wizerunku Lasów Państwowych, nie ma żadnego udokumentowanego naukowo opracowania. Równie dobrze można by powiedzieć, że gdyby nie edukacja, opinia o Lasach Państwowych i leśnikach mogłaby doznać dużo większego uszczerbku.

Podsumowanie

Nowoczesna edukacja środowiskowa jest kluczem do kształtowania postawi budowania odpowiedzialnego społeczeństwa. Jej cechą szczególną stanowi uruchamianie zmysłów i wyobraźni poprzez przeżywanie i doświadczanie świata przyrody. Dlatego też w realizacji edukacji leśnej należy inaczej rozłożyć akcenty i zacząć spoglądać szerzej, dając pierwszeństwo realizacji celów edukacji dla zrównoważonego rozwoju i ochrony bioróżnorodności przed zadaniami promowania Przedsiębiorstwa i jego celów gospodarczych. Spojrzenie od tej strony zapewnia dużo skuteczniejsze dotarcie do właściwego grona odbiorców i pozwala przedstawić działalność Lasów Państwowych jako element holistycznego spojrzenia na potrzeby ludzkości osadzonej w środowisku przyrodniczym. W przygotowaniu edukatorów potrzebne jest ujęcie systemowe, bo jak wykazano, nie wystarczy wiedza leśna, uzupełniona

o podstawową wiedzę pedagogiczną. Wyzwania edukacyjne wymagają od edukatorów specyficznego przygotowania i szczególnego zaangażowania, a także możliwości sięgania po nowoczesne narzędzia z wielu dziedzin, by profesjonalna edukacja mogła przy okazji pełnić także funkcję promocyjną.

Wszystko to ma sprawić, by leśnik-edukator stał się interesującym i wiarygodnym przewodnikiem po lesie, ponieważ to co ludzi najbardziej napędza i kształtuje, to nie fakty i dane, ale uczucia, historie i przede wszystkim inni ludzie (Spitzer 2007). Przez historie można łatwo poruszyć i obudzić emocje, a w efekcie wpłynąć na uczestników i pozostawić w ich świadomości trwałe ślady, zmieniający ich postawę względem środowiska. Taki sposób postępowania wymaga od edukatorów kreatywności i innowacyjnego myślenia, a od decydentów zrozumienia i wsparcia.

Dialog prowadzony przez leśników ze społeczeństwem powinien mieć zatem swój początek w edukacji leśnej najmłodszych jego przedstawicieli – przedszkolaków czy uczniów szkół podstawowych i winien być kontynuowany na każdym kolejnym etapie edukacji, w odniesieniu do wielu grup społecznych, zarówno tych chcących korzystać z terenów leśnych, jak i tych, którzy tego nie czynią, ale są biernymi konsumentami darów natury, w tym produktów pochodzących prosto z lasu. Jak podkreślono we wstępie, dobrze prowadzona edukacja może stać się komunikacją, a zatem może nieść wraz ze swoimi działaniami konkretny, pozytywny przekaz. W kontakcie ze społeczeństwem nie należy zaniedbywać głównych zasad dobrego dialogu, a są nimi: wypowiedzanie się własnym głosem, a nie głosem polityków, uważne słuchanie, pozostawianie przestrzeni dla szanowania poglądów innych ludzi i poszerzanie świadomości. Wówczas mamy szansę na to, by leśnicy znów znaleźli się w czołówce rankingu zaufania społecznego.

Literatura

1. Będkowski K. 2016. Edukacja przyrodniczo-leśna przed dwudziestoma laty. Powstanie i pierwsze lata działalności Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie. SIM CEPL, Rogów, R.18, Zeszyt 47 (2): 19–45.
2. Bjornstad B. H. 2016. Podstawy leśnej pedagogiki. Od edukacji leśnej do zrównoważonego rozwoju. Materiały konferencyjne Las-Drewno-Człowiek, Gdańsk.
3. Budnikowski A., Dąbrowski D., Gąsior U., Macioł S. 2002. Pracodawcy o poszukiwanych kompetencjach i kwalifikacjach absolwentów uczelni. E-mentor nr 4 (46). Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych. Warszawa.
4. Ciura T. 2020. Leśnik, człowiek szlachetny i godny zaufania. Monitor leśny.
5. Chrzanowski T. 2016. Model edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych. SIM CEPL, Rogów, R.18, Zeszyt 47 (2): 47–57.

6. Frączek M. Kształcenie edukatorów leśnych. IBL, Stary Sękocin.
7. Grzywacz A. 1989. Niektóre problemy edukacji leśnej w Polsce. Sylwan 133 (6): 1–13.
8. Grzywacz A. 1996. Zadania edukacji leśnej jako części edukacji ekologicznej. W: Współczesne zagadnienia edukacji leśnej społeczeństwa. Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej i Fundacja „Rozwój SGGW”, Warszawa: 7–12.
9. Janusz A. Piszczek M. 2008. Oczekiwania społeczeństwa wobec lasu – na przykładzie odwiedzających Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Beskidu Sądeckiego. Studia i Materiały CEPL R. 10. Zeszyt 3 (19).
10. Kaczmarzyk M. 2014. Zielony Mem. Śląski Ogród Botaniczny, Mikołów 2012, s.2Louv R. Ostatnie dziecko lasu. Jak uchronić nasze dzieci przed zespołem deficytu natury. Grupa Wydawnicza Relacja, Warszawa: 125–138.
11. Kalinowska A. 2017. Dekada ONZ dla Różnorodności Biologicznej 2011–2020 – recepty na zwiększenie świadomości społecznej znaczenia różnorodności biologicznej dla osiągnięcia Celów Zrównoważonego Rozwoju do 2030. W: Sadowski R., Łepko Z.(red.):Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju, 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundtland.Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa: 295–307.
12. Krokowska-Paluszak M., Opalińska P., Łukowski A., Błasiak A., Wierzbicka A., Skorupski M., Sagan J., Gruchała A., Tomusiak R. 2017. Las i rola współczesnego leśnika widziane oczami społeczeństwa. Studia i Materiały CEPL w Rogowie R. 19. Zeszyt 50 / 1 / 2017.
13. Mikołajczyk K. 2020. Co to jest lifelong learning? Dlaczego warto uczyć się przez całe życie? Gazeta SGH.
14. Pawłowski A. 2017. Rozwój zrównoważony największe wyzwanie XXI wieku W:Sadowski R., Łepko Z. (red.): Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju, 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundtland. Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa: 53–65.
15. Pikus A., Piasecka A., Głuch G., Sawicki A. 2018. Efektywność zajęć w obiektach edukacji leśnej – tematyka oraz sposoby realizacji. IBL, Stary Sękocin.
16. Ryszka R. 2016. Pedagogika przeżyć. O innej metodzie pracy grupowej. Wydawnictwo Impuls. Kraków.
17. Spitzer M. 2007. Jak uczy się mózg. PWN, Warszawa, s.123.
18. Żylińska M. Neurodydaktyka. 2013. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Dr inż. Magdalena Frączek
Katedra Bioróżnorodności Leśnej
Wydział Leśny
Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja, w Krakowie
magdalena.fraczek@urk.edu.pl

Referat z sesji naukowej pt.: "Leśnictwo przyszłości" z okazji 121 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Leśnego w Starych Jabłonkach, 07-10.09.2022.